

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ-ΠΙΝΑΚΑΣ

Ερώτηση: Με βάση τους πίνακες που ακολουθούν και τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε σε ποια συμπεράσματα καταλήγετε όσον αφορά την παρουσία του ελληνικού στοιχείου στην Τουρκία κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Επίσημη οθωμανική στατιστική 1910	Στατιστική πατριαρχείου Κων/λεως 1912
<i>Τούρκοι</i> 8.192.589	7.048.662
<i>Έλληνες</i> 1.777.146	1.782.582
<i>Αρμένιοι</i> 594.539	608.707
<i>Εβραίοι</i> 39.370	37.523
<i>Λοιποί</i> 219.451	218.102
<i>Σύνολο</i> 10.823.095	9.695.576

Σχόλιο [m1]: Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι στατιστικές που γίνονται από επίσημους φορείς όπως κράτη, οργανισμούς, εκκλησία, σε κάποια συγκεκριμένη εποχή έχουν σχεδόν πάντα τη θέση πρωτογενούς υλικού.

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ**

ΕΤΗ	1800- 1830	1831- 1850	1851- 1860	1861- 1870	1871- 1880	1881- 1890	1891- 1900	1901- 1910	1911- 1919
Ελ. Μονάδες	29	23	48	85	165	330	443	437	194
Τουρκ. Μονάδες	21	2	2	2	27	49	98	50	58

Και οι δύο πίνακες προέρχονται από την *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', σ.
371, 372

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΒΙΒΛΙΟ (σελ. 138-39)

1. Μακραίωνη παρουσία ελ. στοιχείου στη Μ. Ασία
2. Ενίσχυση ελ. στοιχείου κατά τους 18^ο και 19^ο αιώνες
3. Σημαντική πνευματική και οικονομική άνθηση των Ελλήνων (πυκνός ελληνικός πληθυσμός, σύλλογοι, σχολεία, ιδρύματα)
4. Έλληνες και Αρμένιοι είχαν συγκεντρώσει το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου και της βιομηχανίας της χώρας
5. Οι Έλληνες της Τουρκίας δέχτηκαν καταπίεσεις κατά την περίοδο του Α΄ Π.Π. (εμπόδια στις εμπορικές δραστηριότητες, έκτακτες επιβαρύνσεις, βίαιη μετατόπιση πληθυσμών κ.τ.λ.)

↔
↔
↔
↔
↔
↔

ΠΗΓΗ

1. Ισχυρή ελληνική πληθυσμιακή παρουσία και στις δύο στατιστικές (περ. 20-25% του συνόλου)
2. Σταθερή αύξηση των ελ. βιομηχανιών επί εκατό και πλέον χρόνια
3. Συντριπτική διαφορά από τις τουρκικές (σταθερά υπερδιπλάσιες που φτάνουν ως και οκταπλάσιες το 1891-1900)
4. Εμφανής κάμψη αριθμού την τελευταία δεκαετία

ΣΥΝΘΕΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ

Οι δύο πίνακες που παρουσιάζονται παρέχουν αρκετά στοιχεία για το πολύ σημαντικό θέμα του πληθυσμιακού μεγέθους του ελληνικού στοιχείου στην Τουρκία, αλλά και για την οικονομική του δύναμη, κυρίως κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο πρώτος πίνακας αποτελεί πρωτογενές ιστορικό υλικό (γιατί πρόκειται για επίσημες στατιστικές της εποχής που έγιναν από το οθωμανικό κράτος και την ορθόδοξη εκκλησία), ενώ αντίθετα ο δεύτερος είναι δευτερογενής πηγή (μιας και προέρχεται από δημιουργική σύνθεση στοιχείων με σκοπό να παρουσιαστεί στατιστικά

η άνοδος των ελληνικών βιομηχανιών την εποχή εκείνη). Και οι δύο πίνακες παρατίθενται στον ΙΔ΄ τόμο της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους.

Όπως γνωρίζουμε η ελληνική παρουσία στη Μ. Ασία υπήρξε μακράιωνη. Οι πυκνοί κατά την αρχαιότητα και τους βυζαντινούς χρόνους ελληνικοί πληθυσμοί αραιώσαν αισθητά μετά τον 12^ο αιώνα, κυρίως λόγω μαζικών εξισλαμισμών. Όμως, κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα ενισχύθηκαν πάλι με μεταναστεύσεις από τον κυρίως ελλαδικό χώρο. Το γεγονός αυτό της πληθυσμιακής ανόδου του ελληνικού στοιχείου φαίνεται και από τον πρώτο πίνακα όπου παρουσιάζεται να κατέχει σημαντική θέση. Αξίζει να σημειώσουμε ότι τόσο η επίσημη στατιστική της οθωμανικής κυβέρνησης, όσο και αυτή του Οικουμενικού Πατριαρχείου σε μεγάλο βαθμό στο συγκεκριμένο θέμα ταυτίζονται. Έτσι λοιπόν και οι δύο επιβεβαιώνουν ότι οι Έλληνες έρχονται δεύτεροι μετά τους Τούρκους σε πληθυσμό στην αυτοκρατορία, ενώ παράλληλα υπάρχει σχεδόν απόλυτη συμφωνία και ως προς τους απόλυτους αριθμούς που δίνουν (1.777.146 δίνει η οθωμανική στατιστική, 1.782.582 η πατριαρχική). Η παρουσία του ελληνικού στοιχείου μάλιστα αποδεικνύεται ότι κυμαίνονταν ανάμεσα στο 20 και 25% του συνολικού πληθυσμού.

Πέρα όμως από την αριθμητική αύξηση του ελληνικού στοιχείου ξέρουμε ότι σημειώθηκε ταυτόχρονα οικονομική άνοδος, πνευματική άνθηση και αξιόλογη κοινοτική και εκπαιδευτική οργάνωση. Επίσης γνωρίζουμε ότι τις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914) οι Έλληνες της Τουρκίας, μαζί με τους Αρμένιους, είχαν συγκεντρώσει στα χέρια τους το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου και της βιομηχανίας της χώρας. Μια πολύ σημαντική επιβεβαίωση αυτής της οικονομικής και βιομηχανικής ανόδου, που συνεπάγεται έμμεσα φυσικά και πνευματική άνθηση, έρχεται από τον δεύτερο πίνακα όπου παρουσιάζεται συγκριτικά η εξέλιξη του αριθμού των ελληνικών και των τουρκικών βιομηχανικών μονάδων στην περιοχή της Σμύρνης επί έναν και πλέον αιώνα. Αν παρατηρήσουμε τον πίνακα προσεκτικά θα διαπιστώσουμε ότι μετά το 1851 η πρόοδος των ελληνικών βιομηχανιών είναι αλματώδης, ενώ οι τουρκικές παραμένουν στάσιμες επί πολλές δεκαετίες. Η μεγαλύτερη δε άνοδος παρουσιάζεται στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν οι ελληνικές μονάδες φτάνουν να είναι ως και οκτώ φορές περισσότερες από τις τουρκικές (1891-1900). Στη συνέχεια όμως υπάρχει μια κάμψη, η οποία γίνεται ιδιαίτερα αισθητή τα χρόνια 1911-1919. Ξέρουμε ότι ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα είχε ξεκινήσει η εθνική αφύπνιση των Τούρκων, που ενισχύθηκε με την εδαφική συρρίκνωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο

τουρκικός εθνικισμός συνέβαλε στην εχθρική αντιμετώπιση των μειονοτήτων και έβαλε στο στόχαστρο τις πλέον σημαντικές και πλούσιες απ' αυτές, τους Έλληνες και τους Αρμένιους. Πράγματι τα μέσα που μεταχειρίστηκε το οθωμανικό κράτος την περίοδο ειδικά του Α΄ Π.Π. (1914-1918), ήταν ιδιαίτερα επιβαρυντικά και εξηγούν την μεγάλη πτώση του αριθμού των βιομηχανικών μονάδων της περιοχής Σμύρνης που παρέμειναν σε ελληνικά χέρια το 1919. Ξέρουμε ότι υπήρξε ανθελληνική εκστρατεία του τουρκικού τύπου, ότι εκδιώχθηκαν πολλοί Έλληνες από τις εστίες τους, ότι εκκενώθηκαν ελληνικά χωριά στα μικρασιατικά παράλια το 1914, ότι θεσπίστηκαν έκτακτες επιβαρύνσεις και επιτάξεις ειδών για τον πόλεμο, ότι τέθηκαν εμπόδια στις εμπορικές δραστηριότητες των Ελλήνων και ότι πολλοί άνδρες ελληνικής καταγωγής που δεν στρατεύονταν, επάνδρωσαν τα τάγματα εργασίας. Τα παραπάνω καταπιεστικά μέτρα χτύπησαν καίρια τις οικονομικές δραστηριότητες του ελληνικού στοιχείου και οδήγησαν σε σημαντική κάμψη της άνθησης που καταγράφηκε τις προηγούμενες δεκαετίες. Αυτό λοιπόν εκφράζεται και με την κάθετη πτώση του αριθμού των ελληνικών βιομηχανιών στην περιοχή της Σμύρνης, που από 437 το 1900-1910 πέφτουν στις 194 το 1911-1919.

Από όλα τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι οι δύο πίνακες αποτελούν αξιόλογο υλικό για την προσέγγιση του προβλήματος της παρουσίας του ελληνικού στοιχείου στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Μας βοηθούν λοιπόν να αντιληφθούμε ότι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα πληθυσμιακά, οικονομικά και πνευματικά το στοιχείο αυτό παρουσιάζεται ακμαίο, αν και έχουν ήδη διαμορφωθεί οι συνθήκες που θα οδηγήσουν στην πτώση του, πράγμα που εκφράζεται άλλωστε και στον δεύτερο πίνακα, όπου η οικονομική κάμψη τα τελευταία χρόνια είναι πλέον εμφανής.